

DE TIEN EN MEER HERSTELWONDEREN VAN JEZUS

Matteüs 8:1-9:34

Nico Riemersma

De grotere eenheid Matteüs 8:1-9:34¹ is al langere tijd voorwerp van onderzoek. (1) Dat betreft niet zozeer de afbakening, hoewel er ook op dat punt reden is om daar nader naar te kijken.² Dan draait het zowel om de vraag waar de verhaaleenheid begint, in 8:1 of in 8:2, als ook waar die eindigt: in 9:34, 9:35 of in 9:38. (2) Er wordt veelvuldig aandacht geschonken aan de context. Tal van onderzoekers wijzen op 4:23(-25) en 9:35(-38) als de omlijsting van twee secties: het leren in 5:1-7:29 en het genezen in 8:1-9:34. Maar er is ook een andere visie mogelijk die misschien toch nog iets meer recht doet aan de tekst: 4:23(-25) en 9:35(-38) niet als een frame, maar als twee passages die het begin van een grotere eenheid vormen. (3) Een kwestie waarover veel onenigheid bestaat, is die van de structuur van 8:1-9:34. Er zijn uitleggers die van mening zijn dat in de tekst geen duidelijke structuur is te herkennen: de verschillende onderdelen zijn bijzonder nauw met elkaar vervlochten. Mijns inziens valt er toch wel iets van een (triadische) structuur te ontwaren. (4) De vraag waar de meeste discussie over is, is die van de samenhang dan wel de eenheid van 8:1-9:34, want die laat zich lastig bepalen. Vaak komt men niet verder dan het noemen van een aantal thema's. Met bespreking van die vraag eindigt dit artikel.

Afbakening

De vraag waar deze verhaaleenheid begint en eindigt krijgt in het onderzoek nauwelijks aandacht. Ten onrechte, dunkt me. Het afbakenen van een verhaaleenheid hoort tot de eerste stappen van de uitleg. Belangrijke indicatoren voor het vaststellen van het begin zijn tijd- en plaatsbepalingen. Zo'n tijds- en plaatsbepaling doet zich voor in 8:1: 'nadat hij (d.i. Jezus) van de berg was afgedaald ...' In 5:1 werd verteld dat hij de berg opging. Een aantal exegeten houden 8:1 dan ook voor het slot van de vorige eenheid (5:1-8:1) en zijn van mening dat de nieuwe verhaaleenheid in 8:2 begint.³ Nadeel van deze opvatting is dat de eerste scène (8:2-4)

¹ Voor mijn vertaling van Matteüs 8:1-9:34, zie www.nicoriemersma.nl (blog d.d. 3 oktober 2022).

² Contra S. Pasala, *The "Drama" of the Messiah in Matthew 8 and 9: A Study from a Communicative Perspective* (EUS, 866), Bern [etc.] 2008, 91, die zegt dat er 'no dispute among the scholars' is 'as the given indications given by the author are very clear and distinct', 8:1-9:34 als een eenheid beschouwend.

³ J. Gnlika, *Das Matthäusevangelium 1. Teil: Kommentar zu Kap 1,1-13,58* (HThKNT), Freiburg [etc.] 1986, 283; W. Weren, *Matteüs* (Belichting van het bijbelboek), 's-Hertogenbosch/Brugge 1994, 60; H. Servotte,

dan geen plaatsbepaling bevat.⁴ Natuurlijk kan – door dit opgaan (5:1) en afdalen (8:1) – niet ontkend worden dat 8:1 de afronding vormt van de beweging die in 5:1 begonnen is. De verteller laat beide twee delen (5:1-7:29 en 8:1-9:34) op deze manier nauw op elkaar aansluiten. Hij begint het ene deel met het opgaan en het andere met het afdalen van de berg.

De verhaaleenheid die aan de onze voorafgaat, loopt van 5:1 tot en met 7:29. Tussen 5:1-2 en 7:28-29 bevindt zich een lange redevoering van Jezus, die als de Bergrede bekend staat. Deze redevoering wordt fraai afgesloten met: ‘En het gebeurde toen Jezus deze woorden geëindigd had, dat de menigten versteld stonden over zijn onderwijs, want hij onderwees hen als gezaghebbende, en niet als hun schriftgeleerden.’⁵ Zoals vaak aan het *slot* van een scène dan wel een verhaaleenheid hebben we in 7:29 met een reactie op het voorafgaande gebeuren te maken.

Waar eindigt onze verhaaleenheid? In 9:34, in 9:35 of in 9:35-38? De reden van sommige commentatoren om 9:35 als het slot te beschouwen, heeft te maken dat 4:23 en 9:35 dan samen een *inclusio* vormen. Mijns inziens kan je 9:35 echter niet losmaken van 9:36-38, zoals je ook 4:23 niet los kunt maken van 4:24-25. J.P. Louw is van mening dat 9:35-38, waarin Jezus’ optreden wordt gekarakteriseerd, het slot vormt.⁶ Matteüs 9:35-38 heeft echter een veel bredere focus. We hebben in deze verzen met een *summarium* te maken, waarin het geheel van Jezus’ optreden wordt gekarakteriseerd.

Met vele anderen ben ik van mening dat 9:32-34 het slot vormt; we hebben hier met het tiende herstelwonder te maken, dat hier buitengewoon kort, in twee zinnen, wordt verteld en direct gevolgd wordt door een dubbele reactie, een positieve en een negatieve. In eerste instantie zal de lezer 9:33b-34 opvatten als een reactie op het laatste wonder. Gezien de plaats aan het eind zou ik het ruimer willen opvatten: het is de ultieme uitdrukking van de tweespalt die het – notabene helend – optreden van Jezus tot gevolg heeft.⁷ Die scheiding doet zich overigens niet alleen voor onder de Joden (de menigten, farizeeën en schriftgeleerden), maar ook onder de heidenen (een centurio en Gadarenen).

We zullen in dit verband (de afbakening) ook aandacht moeten schenken aan de samenhang dan wel eenheid van 8:1-9:34. Deze vraag bespreken we aan het eind van dit artikel.

Matteüs literair: Oud en nieuw, Averbode/Baarn 1997, 36; D.E. Garland, *Reading Matthew: A Literary and Theological Commentary on the First Gospel*, London 1993, 50-51.

⁴ Servotte, *Matteüs literair*, 53, zegt dan ook – ten onrechte – dat de plaatsaanduiding vaag is.

⁵ Matteüs eindigt Jezus’ grote redevoeringen (Uitzendingsrede, Gelijkenissenrede, Gemeenterede en Eschatologische rede) steeds op een dergelijke wijze (11:1; 13:53; 19:1 en 26:1).

⁶ Met zijn titel suggereert J.P. Louw, ‘The Structure of Mt 8:1-9:35’, *Neot* 11 (1977), 91-97, dat 9:35 het slot vormt; uit zijn bespreking van ‘Perikoop M’ blijkt echter dat hij 9:35-38 als het slot beschouwt.

⁷ Vgl. H.J. Held, ‘Matthäus als Interpret der Wundergeschichten’, in: G. Bornkamm *et al.*, *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium* (WMANT, 1), Neukirchen-Vluyn 1975, 155-287, i.h.b. 234: ‘Vielmehr zielt diese letzte Wunderbericht den Schlußstrich unter die ganze Sammlung.’ U. Luz, ‘The Miracle Stories of Matthew 8-9’, in: *Studies in Matthew*, Cambridge 2005, 221-240, i.h.b. 228; G. Bornkamm, ‘Jesu Vollmacht in seinen Taten (Mt 8,1-9,34)’, in: *Studien zum Matthäusevangelium* (WMANT, 125), Neukirchen-Vluyn 2009, 243-288, i.h.b. 287; J.C.R. Cousland, *The Crowds in the Gospel of Matthew* (NovTSup, 102), Leiden 2002, 137, 141.

Context

Veel onderzoekers zijn van mening dat 8:1-9:34 deel uitmaakt van een groter geheel dat uit twee hoofddelen bestaat: 5:1-7:29 en 8:1-9:34, en door twee *summaria* omlijst wordt: 4:23-25 en 9:35-38.⁸ Boven het ene hoofddeel (5:1-7:29) plaatste Julius Schniewind het opschrift ‘De Messias van het woord’, boven het andere (8:1-9:34) zette hij ‘De Messias van de daad’.⁹ De termen ‘woord’ en ‘daad’ zijn zeker toepasbaar op deze hoofddelen, maar zijn toch ook te algemeen. De woorden ‘onderwijs’ voor het ene en het woord ‘genezing’ voor het andere hoofddeel zijn meer van toepassing, zeker ook wanneer je daar de omlijstingen (4:23 en 9:35) bij betreft:¹⁰

4:23

En hij trok rond in geheel Galilea,
lerende in hun synagogen,
het evangelie van het koninkrijk verkondigend
en alle ziekte en alle zwakte onder het volk genezend.

9:35

En Jezus trok alle steden en dorpen rond,
lerende in hun synagogen,
het evangelie van het koninkrijk verkondigend
en alle ziekte en alle zwakte genezend.

Het aspect van het leren is aan de orde in het eerste hoofddeel, het aspect van het genezen in het tweede hoofddeel. We hebben hier niet zozeer met samenvattingen te maken, zoals nog wel eens beweerd wordt. Het zijn *summaria*, waarin Jezus’ optreden in den brede wordt gekarakteriseerd. In de hoofddelen krijgt dat zijn concretisering: het leren in 5:1-7:29 en het genezen in 8:1-9:34. In deze omlijstende verzen is daarnaast nog sprake van een derde activiteit: het verkondigen van het evangelie van het koninkrijk. Hoe moet een lezer die activiteit plaatsen? J.P. Louw is van mening dat er dan wel drie activiteiten genoemd mogen worden, maar dat het

⁸ Chr. Burger, ‘Jesu Taten nach Matthäus 8 und 9’, *ZThK* 70 (1973), 272-287, i.h.b. 272-275, 281; Louw, ‘The Structure’, 91; J.D. Kingsbury, ‘Observations on the “Miracle Chapters” of Matthew 8-9’, *CBQ* 40/4 (1978), 559-573, i.h.b. 562; D.A. Hagner, *Matthew 1-13* (WBC, 33A), Dallas TX 1993, 195-196; W.T. Wilson, *Healing in the Gospel of Matthew: Reflections on Method and Ministry*, Minneapolis MN 2014, 294.

⁹ J. Schniewind, *Das Evangelium nach Matthäus* (NTD, I,1), Göttingen 1937, 37, 106.

¹⁰ Voor de afwijkingen aan het begin en aan het einde van 4:23 en 9:35, zie F. Breukelman, *Bijbelse Theologie Deel III: De theologie van de evangelist Matteüs. Afl. 2 Het evangelie naar Matteüs als ‘Die Heilsbotschaft vom Königtum’*, Kampen 1996, 23-25. Breukelmans opvatting dat Matteüs ἐν ὅλη τῇ Γαλιλαίᾳ in 9:35 nader aanduidt met τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κόμας (zie p. 24) deel ik niet. Dat zou erop neerkomen dat 9:35 een (weinig zinvolle) herhaling is van 4:23 (zo ook U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus. 2. Teilband Mt 8-17* (EKK.NT), Zürich/Neukirchen-Vluyn ³1993, 64, over 9:35: ‘Das Evangelist wiederholt 4,23 mit geringen Variationen’). M.i. gaat het met τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κόμας om alle steden in het land Israël. Matteüs 9:26 en 31 lieten die breedheid al eerder zien.

feitelijk om een ‘twofold ministry’ gaat.¹¹ De Bergrede beschouwt Louw namelijk als een meesterlijk compendium van zijn leren en verkondigen.¹² Uit het feit dat het verkondigen tussen het leren en het genezen in staat, moet de lezer opmaken dat dat de kern van Jezus’ optreden vormt. Frans Breukelman is van mening dat Matteüs wel laat horen hoe Jezus διδάσκων was (in 5:1-7:29) en hoe hij θεραπεύων was (in 8:1-9:34), maar niet hoe hij κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας was.¹³ Heinz Giesen meent dat de invoeging van de verkondiging tussen het leren en het genezen toont dat de verkondiging van het koninkrijk der hemelen op twee manieren geschiedt: in het woord (5:1-7:29) en in de daad (8:1-9:34).¹⁴ Ik zou eerder – met William Thompson – zeggen dat Matteüs de verkondiging van het evangelie van het koninkrijk al eerder, en wel in 4:17, dus helemaal aan het begin van het middendeel, heeft beschreven: ‘Vanaf toen begon Jezus te verkondigen en te zeggen: “Kom tot inkeer, want het koninkrijk der hemelen is nabijgekomen”.’¹⁵

De visie dat het om twee hoofddelen met een omlijsting gaat, wordt door velen gedeeld. Deze indeling heeft zeker recht, maar heeft ook nadelen: (1) Er wordt van twee verhaaleenheden: 4:23-25 en 5:1-7:29, uitgegaan. Door in 5:1 een nieuw hoofdstuk te beginnen, wekt Stephen Langton (ca. 1150-1228), verantwoordelijk voor de hoofdstukindeling, zelfs de indruk dat zich een sterke cesuur voordoet tussen 4:23-25 en 5:1-7:29. Dat is echter niet het geval. Matteüs 5:1 (‘Toen hij de menigten zag, ...’) sluit nauw aan op 4:23 (‘Hem volgden vele menigten ...’). De verteller meldt dat Jezus oog heeft voor de menigten, overal vandaan (Galilea, Dekapolis, Jeruzalem en Judea en het Overjordaanse) die hem volgden. Het was dan ook juister geweest, als Langton het nieuwe hoofdstuk had laten beginnen in 4:23. Matteüs 4:23-7:29 vormt dan ook een geheel. (2) Een vergelijkbaar probleem doet zich voor rond 9:35-38, de omlijsting die vaak als het slot van 4:23-9:38 gezien wordt. Maar er valt ook veel voor te zeggen om – net als 4:23-25 – 9:35-38 als een nieuwe inzet te beschouwen.¹⁶ Deze perikoop eindigt met de oproep aan de leerlingen:

‘De oogst is wel groot,
 maar arbeiders zijn er weinig.
 Bidt dan van de Heer van de oogst
 dat Hij arbeiders uitdrijft naar zijn oogst.’

¹¹ Louw, ‘The Structure’, 91.

¹² Louw, ‘The Structure’, 91.

¹³ Breukelman, *Bijbelse Theologie Deel III*, 23.

¹⁴ H. Giesen, ‘Jesu Krankenheilungen im Verständnis des Matthäusevangeliums’, in: L. Schenke (Hg.), *Studien zum Matthäusevangelium* (Fs. W. Pesch) (SBS), Stuttgart 1988, 81-106, i.h.b. 84-88; zo ook N. Schuman, *Al deze woorden ... : Over het evangelie naar Matteüs*, ’s-Gravenhage 1991, 82-83: ‘... de kern van het ‘programma’ van Jezus: het koninkrijk te verkondigen, te proclameren, door te leren en te genezen (4:23; 9:35).’

¹⁵ W.G. Thompson, ‘Reflections of the Composition of Mt. 8:1-9:34’, *CBQ* 33 (1971), 365-388, i.h.b. 367.

¹⁶ Zo ook F. Neiryck, ‘La rédaction matthéenne et la structure de premier évangile’, in: F. van Segbroeck (ed.), *Evangelica: Gospel Studies – Etudes d’Évangile*. (Collected Essays by Frans Neiryck) (BETL, 60), Leuven 1982, 3-36, i.h.b. 32: ‘Une nouvelle section commence en Mt., IX’; NA²⁸; NBV en NBV21.

Tot die uitzending door Jezus (eig. ‘uitdrijving’, zie 9:38, ἐκβάλλη) komt het in Matteüs 10:5-11:1 (ἀπέστειλεν), na eerst zijn twaalf leerlingen bij zich geroepen te hebben (10:1-4). Ook hier heeft Stephen Langton een te grote cesuur aangebracht door in 10:1 een nieuw hoofdstuk te laten beginnen, waar het logischer was geweest om dat in 9:35 te doen.

Matteüs 4:23-7:29 loopt parallel aan 9:35-11:1. Zoals 4:23-25 uitmondt in de Bergrede (5:1-7:29), die eindigt met: ‘En het gebeurde toen Jezus deze woorden geëindigd had, dat de menigten versteld stonden over zijn onderwijs, want hij onderwees hen als gezaghebbende, en niet als hun schriftgeleerden’, mondt 9:35-38 uit in de Uitzendingsrede (10:1-11:1) die eindigt met: ‘En het gebeurde toen Jezus geëindigd had zijn leerlingen te instrueren, dat hij vandaar trok om in hun steden te leren en te verkondigen.’¹⁷ Matteüs 9:35-11:1 mag dan parallel lopen aan 4:23-7:29, kijken we naar de inhoud van de Uitzendingsrede, dan is er een grote parallellie met 8:1-9:34. In die Uitzendingsrede nu geeft Jezus aan zijn leerlingen dat gezag dat hij zelf had om onreine geesten uit te drijven en om alle ziekte en zwakte te genezen.

Als het over de context gaat, kunnen wij niet bij 11:1 blijven als zijnde de afronding van de beweging die in 4:23 begon. De afronding vindt in het directe vervolg plaats, te beginnen in 11:2-6, waar Jezus teruggrijpt op wat hij eerder, in het bijzonder in 8:1-9:34, gedaan heeft, in antwoord op de vraag van Johannes: ‘Bent u degene die komen zou of hebben we een ander te verwachten?’ De verteller spreekt in dit verband van τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ (‘de werken van de Christus’).¹⁸ Daarna richt Jezus zich tot de menigten (ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις) (11:7-19) en vervolgens tot de steden (Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις) (11:20-24). Waar de verteller spreekt van ἔργα, ‘werken’ (11:2), spreekt Jezus van δυνάμεις, ‘krachten’ (die gebeurd zijn) (11:20,21,23). Zijn verwachting: dat zij tot inkeer zouden zijn gekomen, is niet in vervulling gegaan (οὐ μετενόησαν) (11:20,21). Daarmee komt het thema terug waarmee het hoofddeel – Jezus’ openbare optreden – begon: ‘Vanaf toen begon Jezus te verkondigen en te zeggen: “Kom tot inkeer (Μετανοεῖτε), want het koninkrijk der hemelen is nabijgekomen”’ (4:17). Dat brengt mij dan ook tot de opvatting om 4:17-11:24 als een eenheid te beschouwen:

A 4:17	(oproep tot inkeer)
B 4:18-22	(roeping van de leerlingen)
C 4:23-7:29	(Jezus leert)
C’ 8:1-9:34	(Jezus geneest)
B’ 9:35-11:1	(uitzending van de leerlingen)
A’ 11:2-24	(verwijft: ze zijn niet tot inkeer gekomen). ¹⁹

¹⁷ Ook van 11:1 kan gezegd worden dat Stephen Langton aan de tekst geen recht doet. Matteüs 11:1 vormt niet het begin, maar het slot van 9:35-11:1 (zoals 7:28-29 het slot vormt van 4:23-7:29).

¹⁸ Wanneer de context besproken wordt, verwijzen ook andere uitleggers (onder wie Burger, ‘Jesu Taten’, 274) naar 11:2-6.

¹⁹ W. Weren, ‘De opbouw van Matteüs’ evangelie: een nieuw voorstel’, *TvT* 47 (2007), 16-41, i.h.b. 33, houdt 4:18-11:1 als het eerste onderdeel van 4:18-16:12. Het begint met de roeping van vier vissers (4:18-22) en eindigt met de instructies aan de twaalf apostelen (9:36-10:42).

Structuur

Een aantal onderzoekers is van mening dat de indeling moeilijk te bepalen is.²⁰ Als een van de redenen daarvoor wordt genoemd dat de verhaaleenheid geen thematische blokken kent. Wat Matteüs doet, is een reeks van gebeurtenissen presenteren waarin het ene verhaal op het andere volgt.²¹ Wim Weren spreekt van een wervelende vertelling, waarvan de samenstellende onderdelen nauw met elkaar vervlochten zijn. De afzonderlijke scènes vloeien haast ongemerkt in elkaar over.²² Dat valt goed te zien aan de topografische aanduidingen, waarvan Jezus het subject is.

De eerste vinden we in 8:1 ‘nadat hij van de berg was afgedaald’. De volgende plaatsbepaling staat in 8:5 ‘toen hij dan Kafarnaüm was binnengegaan.’ De topografische aanduiding van 8:14 ‘toen Jezus het huis van Petrus was binnengegaan’, is ondergeschikt aan die van 8:5. We bevinden ons namelijk nog steeds in Kafarnaüm, maar nu binnen, en wel in het huis van de schoonmoeder van Petrus. In 8:18 klinkt een bevel van Jezus om weg te gaan [uit Kafarnaüm], naar de overkant [van het meer van Galilea], waaraan in 8:23 een begin wordt gemaakt, doordat hij aan boord van een schip gaat, gevolgd door zijn leerlingen. Tot de feitelijke uitvoering komt het in 8:28, want dan bereikt hij de overkant, door de verteller aangeduid met ‘het gebied van de Gadarenen’. Aan het slot wordt hem dringend gevraagd om uit hun regio te vertrekken (8:34), waaraan Jezus ook gehoor geeft, door opnieuw aan boord te gaan, en naar de overkant te gaan. Om vervolgens weer in zijn eigen stad te komen, Kafarnaüm, zal de lezer invullen (9:1). Een nieuwe, maar vage plaatsaanduiding volgt in 9:1, ‘toen Jezus vandaar verder was gegaan.’ Hij lijkt toch wel in Kafarnaüm te blijven. Dat lijkt me ook te gelden voor het huis waarin hij aanligt. Om welk huis het gaat, dat van (de tollenaar) Matteüs (9:9), van Petrus (8:14) of van hemzelf, op die vraag krijgt de lezer geen antwoord. Het lijkt erop dat de verteller alleen wil aangeven dat we na 9:9 nu weer binnenshuis zijn, in Kafarnaüm. In 9:23 is opnieuw sprake van verandering van plaats. Het is de enige keer in 8:1-9:34 dat iemand anders, een joodse leider, Jezus oproept (‘kom’ in 9:18) om van plaats te veranderen. Jezus had ook aan dat verzoek gehoor gegeven, zoals blijkt uit 9:23 en 25. In 9:27 en 9:28 verandert Jezus twee keer van plaats: ‘vandaar verder gaan’ en ‘het huis binnegaan’, die sterk doen denken aan 9:9 (‘vandaar verder gaan’) en 9:10 (‘in het huis aanliggen’).

Laten we de topografische indicatoren bepalend zijn, dan zijn er tien scènes aan te wijzen: 8:1-4 (onderaan de berg), 8:5-13 (in Kafarnaüm), 8:14-22 (het huis van Petrus), 8:23-27 (aan boord van het schip), 8:28-34 (aan de overkant, in het gebied van de Gadarenen), 9:1-8 (aan boord van het schip + komst in eigen stad: Kafarnaüm), 9:9 (vandaar), 9:10-22 (in het huis), 9:27 (vandaar), 9:28-34 (in het huis).

Andere onderzoekers zijn van mening dat zich wel iets van een ordening laat uittekenen. Maar er bestaat verschil van opvatting over de vraag uit hoeveel onderdelen de verhaaleenheid bestaat:

²⁰ Servotte, *Matteüs Literair*, 53: ‘In het relaas zelf is geen speciaal ordeningsprincipe aantoonbaar.’

²¹ Zo A. Stewart-Sykes, ‘Matthew’s Miracle Chapters: From Composition to Narrative, and Back Again’, *ScrB* 25/2 (1995), 55-65, i.h.b. 58; Luz, ‘The Miracle Stories’, 226.

²² Weren, *Matteüs*, 83-84.

(I) Frans Neiryck gaat uit van twee delen: (1) 8:1-17 en (2) 8:18-9:34.²³ Zijn belangrijkste reden daarvoor is dat we aan het slot van elk van beide delen met een redactionele conclusie van doen hebben.

(II) Een groot aantal commentatoren is van mening dat Matteüs 8:1-9:34 uit drie secties bestaat. De hoofdstukken 8-9 zouden het resultaat zijn van een zorgvuldige ordening van de wonderen van Jezus door drie triaden te scheppen: drie groepen van drie [vier] wonderen. Maar er bestaat verschil van opvatting over de grootte van de secties. Zo zijn er uitleggers die uitgaan van: (1) 8:1-22, (2) 8:23-9:17 en (3) 9:18-34.²⁴ Anderen zijn van opvatting dat het Jesaja-citaat het slot vormt van de eerste sectie en komen tot deze indeling: (1) 8:1-17, (2) 8:18-19:17 en (3) 9:18-34. Barend Drewes gaat van deze driedeling uit.²⁵ Hij merkt op dat het uitdrijven van de demonen in 8:1-9:34 een centrale plaats inneemt: aan het slot van het eerste deel (in 8:16-17) en aan het slot van het derde deel (in 9:32-34) en in het hart van het middelste deel (in 8:28-34): de demonische machten worden beheerst en vernietigd. Belangrijke clou: waar de farizeeën hem zien als vorst van de demonen (9:34) duidt de verteller hem diametraal daartegenover, en wel als de knecht des Heren (Mat. 8:17, zie Jes. 53:4).²⁶ Ik zou daaraan nog willen toevoegen: waar twee mensen die door demonen zijn bezeten, hem ‘zoon van God’ noemen, die gekomen is om ‘ons’ voor die tijd te pijnigen, daar duidt de verteller hem als de knecht des Heren die onze zwakheden op zich heeft genomen en onze ziekten gedragen.²⁷ Wat ik in de beschouwing van Drewes mis, is de reden waarom dit uitdrijven van de demonen zo’n centrale plaats krijgt. Mij lijkt de reden te zijn dat deze uitdrijving van de demonen door Jezus bij uitstek laat zien dat het koninkrijk der hemelen nabij is gekomen (12:28). Ook Solomon Pasala gaat van deze driedeling uit. Hij ziet in 8:1-9:34 echter een ‘drama’, die drie fasen zou kennen: de beginsituatie (8:1-17), de complicatie (8:18-9:17) en de eindsituatie (9:18-34).²⁸ Die dramatische situatie maakt hij echter niet aannemelijk. Evert-Jan Vledder komt tot dezelfde driedeling: elke eenheid bestaat uit drie wonderen en eindigt met wat Vledder een conclusie noemt zonder echter aan te geven waarom hij het slot typeert met ‘conclusie’: (1) 8:1-17, met 8:16-17 als conclusie, (2) 8:18-9:13, met 9:9-13 als conclusie en (3) 9:14-35, met 9:33b-35 als conclusie.²⁹

(III) Weer anderen onderscheiden in de hoofdstukken 8-9 vier secties. Heinz Joachim Held komt tot deze vierdeling: (1) 8:2-17; (2) 8:18-9:17; (3) 9:18-31; (4) 9:32-34.³⁰ Het eerste onderdeel omvat 8:2-17, met uitsluitend genezingen, die met het Jesajaanse schriftcitaat niet

²³ Neiryck, ‘La rédaction matthéenne’, 31.

²⁴ Zo o.a. Garland, *Reading Matthew*, 93; W.D. Davies & D.C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew. Vol I: Introduction and Commentary on Matthew 1 – VII* (ICC), Edinburgh 1988, 67, 102, laten de derde sectie doorlopen tot 9:38.

²⁵ B.F. Drewes, ‘The Composition of Matthew 8-9’, *SEAJT* 12 (1971), 92-101, i.h.b. 92.

²⁶ Drewes, ‘The Composition’, 100.

²⁷ LXX Jesaja 53:4 leest ‘hij draagt onze zonden en lijdt pijn om ons’ (Weren, *Matteüs*, 88).

²⁸ Pasala, *The “Drama”*, 97-112.

²⁹ E.-J. Vledder, *Conflict in the Miracle Stories: A Socio-Exegetical Study of Matthew 8-9* (JSNT.SS, 152), Sheffield 1997, 172-173.

³⁰ Held, ‘Matthäus’, als Interpret’, 236; hij wordt in deze indeling in vieren gevolgd door Birger Gerhardsson, *The Mighty Acts of Jesus according to Matthew* (Scriptura Minora 1978-1979:5), Lund 1979, 39, en Thompson, ‘Reflections’, 368.

alleen hun duidelijke afsluiting krijgen, maar ook hun duiding. Matteüs 8:18-9:17 vormt het tweede onderdeel, hoewel het ordeningsprincipe zich lastig laat bepalen, met daarin een rol voor de leerlingen (in onderscheid van 8:2-17 en 9:18-34). Drie wonderen maken deel uit van 9:18-31, het derde onderdeel waarin het draait om het thema van het geloof. Matteüs 9:32-34 vormt de afsluiting van deze compositie.³¹ Christoph Burger verschilt op twee punten van de indeling van Held (en Thompson). Hij spreekt van twee eenheden (8:18-34 en 9:1-17), waar Held 8:18-9:17 tot een eenheid rekent. En waar Held twee delen ziet (9:18-31 en 9:32-34), daar beschouwt Burger 9:18-34 als een eenheid.³² Ulrich Luz bepleit een indeling in vier bijna even lange onderdelen: (1) 8:1-17; (2) 8:18-9:1; (3) 9:2-17 en (4) 9:18-35, maar verantwoordt deze opbouw niet echt.³³ Het enige dat hij zegt, is dat de onderdelen door gemeenschappelijk 'Leitworte' bepaald zijn. Kort daarna spreekt hij echter van drie onderdelen die elk een 'geschlossenen Ablauf' kennen: (1) 8:1-17; (2) 8:18-19:1 en (3) 9:2-34. In zijn verdere commentaar speelt deze indeling echter geen rol.³⁴

(IV) J.P. Louw komt tot weer een andere opvatting.³⁵ Ook hij gaat uit van drie triaden, maar de drie groepen worden daartussen onderbroken. Dat leidt tot dit beeld: (1) 8:1-17 (drie wonderen) – 8:18-22 – (2) 8:23-9:8 (drie wonderen) – 9:9-17 – (3) 9:18-34 (drie wonderen). Jeremy Moiser komt tot dezelfde indeling.³⁶ Hij meent echter dat Matteüs voor de ordening de Bergrede heeft gebruikt. Hij ziet dan ook een parallellisme tussen Matteüs 5-7 en Matteüs 8-9. De tien wonderen vormen drie groepen met elk drie/vier wonderen: het eerste drietal: Jezus' aanbod van een nieuwe leer (8:1-17), het tweede drietal: Jezus' woorden over het gebed (8:23-9:8), de derde groep: Jezus' woorden over vertrouwen in God (9:18-34). Tussen 8:1-17 en 8:23-9:8 bevindt zich een tussenstuk waarin de noodzaak wordt geïllustreerd van betrokkenheid die door joodse vroomheidseisen wordt gekenmerkt (8:18-22). En tussen 8:23-9:8 en 9:18-34 bevindt zich een tweede tussenstuk waarin de derde vroomheidseis, het vasten centraal staat (9:9-17). Het parallellisme is echter weinig overtuigend, en vaak ook erg gezocht. Slechts een enkele keer overlappen thema's elkaar.

(V) Michael Theophilos verschilt van de indeling van Louw (en Culpepper).³⁷ Hij is van mening dat elke sectie eindigt met een roepingsverhaal. Daartoe laat hij de verhaaleenheid

³¹ Held, 'Matthäus als Interpret', 236; Thompson, 'Reflections', 368, volgt Held in zijn indeling in vier onderdelen.

³² Burger, 'Jesu Taten', 284-287; Kingsbury, 'Observations', 562, volgt Burger.

³³ Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, 5; A. Denaux, 'De wonderen van Jezus in het Matteüsevangelie', *Ministrando* 16 (1980), 406-414, verschilt alleen van de indeling van Luz, waar het gaat om de positie van 9:1 – slot (zo Luz) of begin (zo Denaux) – en 9:35 dat Denaux tot het frame rekent. Zijn indeling in vieren is: (1) 8:1-17; (2) 8:18-34; (3) 9:1-17 (4) 9:18-34.

³⁴ Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, 5.

³⁵ Louw, 'The Structure', 91-92; zo ook R.A. Culpepper, 'Jesus as Healer in the Gospel of Matthew, Part II: Jesus as Healer in Matthew 8-9', *In die Skriflig/In Luce Verbi* 50/1 (2016), 1-9, i.h.b. 1-2, en Wilson, *Healing*, 299. Zowel Louw als Culpepper zijn van opvatting dat 9:35-38 de conclusie van 8:1-9:38 vormt.

³⁶ J. Moiser, 'The Structure of Matthew 8-9: A Suggestion', *ZNW* 76 (1985), 117-118.

³⁷ M.P. Theophilos, *Jesus as New Moses in Matthew 8-9: Jewish Typology in First Century Greek Literature* (Perspectives on Philosophy and Religious Thought), Piscataway NJ 2013, 66.

doorlopen tot en met 10:4³⁸, zodat dit beeld ontstaat: (1) 8:1-17 (drie wonderen) – 8:18-22 (roeping) – (2) 8:23-9:8 (drie wonderen) – 9:9-17 (roeping) – (3) 9:18-34 (vier wonderen) – 9:35-10:4 (roeping). Strikt genomen echter is noch 8:18-22 een roepingsverhaal, noch 9:35-10:4; in het laatste geval worden ze niet geroepen om te volgen, maar bij zich geroepen om vervolgens te worden uitgezonden.

(VI) Ik deel de opvatting van Louw en anderen met betrekking tot een triadische structuur in 8:1-9:34 met twee onderbrekingen,³⁹ maar kom tot een iets andere indeling. Dat heeft met drie dingen te maken: (1) De eerste betreft de tweede onderbreking. De meesten laten de tweede onderbreking beginnen bij 9:9 om die door te laten lopen tot en met vers 17. Ik zou alleen 9:9 als een korte onderbreking in thematiek willen zien en 9:10-34 als de derde sectie beschouwen. Dat 9:9 meer bij het voorafgaande hoort, daar direct op aansluit, wordt duidelijk als we daar 4:21-22 bij betrekken waar we een vergelijkbare topografische formulering vinden als in 9:9, een formulering die direct aansluit op 4:18-20. (2) Er doet zich tussen 9:10-17 en 9:18vv. geen cesuur voor. Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς ('terwijl hij met hen sprak') zorgt voor een hechte verbinding van 9:10-17 met 9:18-26. (3) Bij de bespreking van de topografie zagen we dat 8:18-22 eigenlijk bij het voorafgaande (8:14-17) hoort.

Het brengt me dan ook tot dit voorstel: (1) 8:1-17 (drie wonderen) + 8:18-22 (volgen) – (2) 8:23-9:8 (drie wonderen) + 9:9 (volgen) – (3) 9:10-34 (vier wonderen), die samen een A – B – A' structuur vormen.⁴⁰ Deze structuur baseer ik op het feit dat de eerste sectie in Kafarnaüm eindigt en de derde sectie in Kafarnaüm begint, met daartussen de overtocht naar het gebied van de Gadarenen.⁴¹

De eerste sectie (8:1-17 + 18-22) begint met (a) het volgen van de vele menigten en eindigt met een poging van Jezus om zich van de menigte los te maken met zijn bevel om naar de overkant te gaan. Tussen dat bevel (b) en de uitvoering (b') daarvan bevindt zich een passage over het volgen van een schriftgeleerde en een leerling (a').

De tweede sectie (8:23-9:8 + 9:9) staat helemaal in het kader van de (tocht naar de) overkant. Waar de eerste sectie begon met de vele menigten die volgden, begint de tweede sectie met het volgen van de leerlingen.

Dat de derde en laatste sectie (9:10-34) in 9:10 begint en in 9:34 eindigt, moge zowel blijken uit Καὶ ἐγένετο als begin, als ook uit het feit dat deze sectie begint en eindigt met farizees commentaar (9:11 en 9:34).

³⁸ Theophilus, *Jesus*, 61, sprak eerder over 8:1-11:1 als 'Matthew's second large block of teaching material'.

³⁹ Liever nog dan van een onderbreking te spreken, zou ik zeggen zowel de eerste als de tweede sectie eindigen met een passage over de navolging.

⁴⁰ Zie voor de parallellen tussen 8:1-17 en 9:10-34 Garland, *Reading Matthew*, 92.

⁴¹ Vgl. Servotte, *Matteüs Literair*, 53, die spreekt over het eerste verblijf in Kafarnaüm, zijn (= Jezus) werk daarbuiten en zijn tweede verblijf in Kafarnaüm.

Samenhang

We zagen eerder dat Matteüs 8:1-9:34 een verhaaleenheid is met een groot aantal kleinere scènes. Het roept de vraag op naar de samenhang of eenheid.⁴² De belangrijkste karakteristiek voor de meeste scènes is dat zij een herstelwonder vertellen.⁴³ Over de vraag hoeveel wonderen het zijn, wordt eigenlijk niet getwist, het zijn er tien⁴⁴ (en meer, gelet op 8:16). De reden dat men ook wel van negen spreekt, heeft te maken met het feit dat men de genezing van de bloedvloeiende vrouw in 9:20-22 niet beschouwt als een zelfstandig wonder, omdat het deel uitmaakt van het verhaal van de genezing van de dochter van een joodse leider (9:18-26).⁴⁵ Dat houd ik voor een merkwaardige redenering, omdat het ten slotte niets verandert aan het feit dat er twee mensen gered worden.

De opvatting dat het aspect van het wonder niet het belangrijkste is, zoals sommige exegeten beweren, doet geen recht aan de tekst.⁴⁶ Nee, Jezus neemt geen toevlucht tot spectaculaire handelingen of ingewikkelde formules,⁴⁷ de ene keer raakt hij aan (8:3,15; 9:25,29), of wordt hij aangeraakt (9:20), de andere keer spreekt hij een woord (8:13,16,26,32; 9:6,22). Een aantal malen horen we ook helemaal niet wat hij doet (8:16d; 9:32-33). De aanraking bevat echter zo'n kracht (δύναμις) en het woord heeft zoveel gezag (ἐξουσία), dat het een einde maakt aan de noodsituatie (ziekte, dodelijk gevaar, dood).⁴⁸ David Garland spreekt in dit verband van 'the matchless power and authority of Jesus'.⁴⁹ In plaats van 'matchless' kan ook gesproken worden van goddelijke kracht en goddelijk gezag. Het gaat ten slotte om kracht en gezag die aan Jezus door God ('zijn Vader') zijn overgegeven. Het is het geloof daarin dat mensen naar hem toe komen dan wel dat anderen een zieke of zieken brengen. De ene keer blijft dat geloof onder de oppervlakte (8:1-4), de andere keer wordt dat expliciet benoemd (8:5-13; 9:20-22; 9:27-30). Er

⁴² De discussie onder de onderzoekers heeft zich in het verleden vooral toegespitst op de vraag welke thema's in Matteüs 8:1-9:34 spelen. 'Ein einziges durchgängiges Thema' (zo Gnilka, *Das Matthäusevangelium*, 350) zou er niet zijn.

⁴³ Voor de term 'herstelwonder', zie N.A. Riemersma, *Aan de dode een wonder gedaan: Een exegetisch-hermeneutische studie naar de dodenopwekking in Lucas 7,11-17 in relatie tot 1 Koningen 17,17-24 en Vita Apollonii IV,45* (ACEBT.SS, 14), Bergambacht 2016, 63. Het woord 'wonder' gebruikt Matteüs amper (θαυμάσια, 21:15 en τέρατα, 24:24), daarnaast spreekt hij van 'werken' (ἔργα, 11:2,19) of van 'krachten' (δυνάμεις, 7:22; 11:20,21,23; 13:54,58; 14:2), dat betekent echter niet dat het niet om wonderen gaat, in de zin van krachten die mensen te boven gaan.

⁴⁴ Burger, 'Jesu Taten', 274: 'Nun kann nicht bestritten werden daß in Mt 8 und 9 tatsächlich zehn verschiedene Wundertaten berichtet werden.'

⁴⁵ Zie Weren, *Matteüs*, 83.

⁴⁶ Weren, *Matteüs*, 86, spreekt van 'ontmoetingsverhalen' in plaats van 'wonderverhalen'. Dat element van 'ontmoeting' zit er zeker in, maar het doet toch te kort aan deze verhalen. Met Burger, 'Jesu Taten', 274, zeg ik: 'Das Gewicht fällt auf Jesu Handeln als Wundertäter.'

⁴⁷ Weren, *Matteüs*, 86; D.C. Duling, 'The Therapeutic Son of David: An Element in Matthew's Christological Apologetic', *NTS* 24 (1978), 392-410, ziet dat als een tendens van Matteüs: 'he removes the more elaborate description of the miracle worker's techniques and eliminates Mark's most manipulative miracles ...'

⁴⁸ Voor mijn definitie van het wonder, zie Riemersma, *Aan de dode een wonder gedaan*, 55-60, i.h.b. 58.

⁴⁹ Garland, *Reading Matthew*, 91.

zijn echter ook andere keren dat men geen geloof heeft (9:23-26) dan wel dat er van kleingeloof sprake is (8:23-27). Dat heeft – gelukkig – geen gevolgen voor de leniging van de nood.

Wat niet minder opvalt, is de grote diversiteit: Jezus heelt personen uit verschillende sociale groepen, mannen en vrouwen, jongeren en ouderen: een leproos, een knecht van een centurio, de schoonmoeder van Petrus, een schriftgeleerde, een leerling, Gadarenen, een verlamde man, een tollenaar, farizeeën, een joodse leider, een vrouw, blinden, een stomme. Hij geneest ook verschillende ziektes (melaatsheid, verlamming, koorts, bloedvloeijing, blindheid en stomheid). Zijn gezag en macht zijn buitengewoon effectief, ook in geval van de meest ernstige en uitsluitende ziekten tot aan de dood toe.⁵⁰ Daarbij, hij beperkt zich niet tot Israël, want hij geneest ook een knecht van een centurio (8:5-13) en twee Gadarenen die door demonen bezeten worden (8:28-34).

De diversiteit betreft ook de wijze waarop Jezus wordt benaderd (a) en aangesproken (b).

(a) Jezus wordt op verschillende manieren benaderd: ofwel doordat iemand alleen naar hem toekomt dan wel voor hem neerknielt – en aangesproken – ofwel omdat men hem gewoon aanspreekt dan wel hem bij hem aandringt of zelfs tegen hem schreeuwt – Jezus maakt zich daarvan niet afhankelijk, laat zich daardoor niet leiden, hij lenigt de nood van een ieder. Wat opvalt, is dat het eigenlijk steeds anderen zijn die naar hem toe komen (8:2,5,19,25,28; 9:10,14,18,20,28) dan wel bij hem gebracht worden (8:16; 9:1,32), slechts een enkele keer neemt hij zelf het initiatief (8:14-15; 9:9).

(b) Sommigen spreken hem aan met ‘Heer’ (8:2,8,25; 9:28), anderen noemen hem ‘meester’ (8:19; 9:11), in het hart van de verhaaleenheid, en nog wel door twee mensen buiten Israël, wordt hij ‘zoon van God’ genoemd (8:29), waar twee blinden om ontferming roepen, hem ‘zoon van David’ noemend (9:27). Over zichzelf spreekt hij als de Mensenzoon (8:28), terwijl hij in het gesprek over het vasten over zichzelf als de bruidegom spreekt (9:15). De manier waarop hij aangesproken wordt, is niet van invloed op zijn behandeling.

Een aspect vraagt nog onze aandacht. Dat betreft de reactie(s) op het wonder.⁵¹ Soms gaat die van Jezus uit. Dan gaat het in het bijzonder om de oproep om het gebeuren niet bekend te maken (8:4; 9:30). De ene keer blijft open of de betrokkene dat ook niet doet, de andere keer gaat de betrokkene volstrekt aan de dringende oproep van Jezus voorbij. Een aantal keren ook horen we niet van een verbod, maar laat de verteller wel horen dat het nieuws over het gebeuren over het gehele land verspreid wordt (9:26,31). Weren merkt dan ook terecht op dat ‘Jezus er dus niet in slaagt om verborgen te blijven; binnen de kortste keren staat hij volop in de publiciteit.’⁵² Er is sprake van verwondering (8:23; 9:33), maar de reactie kan ook uit direct handelen bestaan van de betrokkene (8:15 ‘ze stond op en diende hem’). Soms ook horen we niet van een reactie op het wonder, niet na 8:13. De lezer verneemt ook een heel negatieve reactie, en wel van de stad aan de overkant, die Jezus graag zo snel mogelijk ziet vertrekken (8:33-34). Een keer komt het tot vrees en verheerlijking van God, wel vanwege het gezag dat

⁵⁰ Ik volg in deze paragraaf in grote lijnen Culpepper, ‘Jesus as Healer’, 2.

⁵¹ Stewart-Sykes, ‘Matthew’s Miracle Chapters’, 58, ziet in de reacties de sleutel voor deze twee hoofdstukken.

⁵² Weren, *Matteüs*, 85.

God aan de mensen (!) had gegeven (9:8, vgl. 5:16). Wat uit dit alles blijkt? Allereerst dat er niet standaard op hem gereageerd wordt. Toch ligt de clou nog ergens anders.⁵³ Die ligt in het slot: in de dubbele reactie van de menigten en de farizeeën die laten zien hoe deze tien wonderen tot volkomen verschillende reacties leiden, en dan ook tot scheiding in Israël leiden (9:34, zie ook 12:23-24). We zien hier het begin van het latere conflict,⁵⁴ Luz noemt deze ‘healing activity’ van Jezus zelfs ‘the decisive factor which advances the conflict and with it the narrative as a whole’.⁵⁵

Tenslotte

Wat de tien opeenvolgende wonderen laten zien? (1) Dat Jezus zich, door ontferming bewogen, vooral als gezaghebbend genezer en exorcist⁵⁶ manifesteert, in en buiten het land Israël, in de openbare ruimte en binnenshuis. (2) Dat ze, nauw met elkaar verbonden, één stroom van heil aan mensen zijn.⁵⁷ (3) Dat het koninkrijk der hemelen ‘over ons’ gekomen is (12:28).⁵⁸ Maar in dat zo belangrijke Jesajaanse schriftcitaat (8:17)⁵⁹ komt hij anders naar voren, en wel als een knecht. Dat laat goed zien hoe hij koning is: in een knechtsgestalte, steeds gericht, beter gezegd, dienstbaar aan het heil van mensen.

⁵³ Vgl. Luz, ‘The Miracle Stories’, 227: ‘this (= 9:33-34, NAR) is a key passage.’ Volgens Luz formuleert Matteüs in 9:33-34 het doel van 8:1-9:34 (p. 227).

⁵⁴ Stewart-Sykes, ‘Matthew’s Miracle Chapters’, 60, beschouwt 9:33-34 als de climax én ziet hier ‘the seeds of the later conflict;’ Luz, ‘The Miracle Stories’, 228. ‘The controversy stories’ (9:10-13 en 9:14-17) staan dan ook niet los van de wonderverhalen, zoals wel gesuggereerd wordt, maar moeten in het kader van het conflict begrepen worden.

⁵⁵ Luz, ‘The Miracle Stories’, 231.

⁵⁶ In 9:12 gebruikt Jezus zelf het woord *ιατρος*, ‘dokter’ (let. ‘genezer’).

⁵⁷ Luz, ‘The Miracle Stories’, 235.

⁵⁸ Giesen, ‘Jesu Krankenheilungen’, 81: ‘... daß mit Jesu die eschatologische Heilszeit begonnen hat’ en (p. 92: ‘sie sind Zeichen dafür, daß die Herrschaft der Himmel schon in dieser Zeit Wirklichkeit geworden ist.’ Culpepper, ‘Jesus as Healer’, 2: ‘The healing of the sick confirms the coming of the kingdom of heaven.’ J.P. Heil, ‘Significant Aspects of the Healing Miracles in Matthew’, *CBQ* 41 (1979), 274-287, i.h.b. 276: ‘... that the healings and exorcisms are ... signs of the apocalyptic-eschatological end-time, of the breaking-in and presence of the kingdom of God.’

⁵⁹ Zie voor een bespreking van het citaat in relatie tot de brontekst M.J.J. Menken, ‘The Source of the Quotation from Isaiah 53:4 in Matthew 8:17’, *Novum Testamentum* 39 (1997), 313-327; L. Novakovic, *Messiah, The Healer of the Sick: A Study of Jesus as the Son of David in the Gospel of Matthew* (WUNT, 2/170), Tübingen 2003, 125-132.

Abstract

The Ten and More Recovery Miracles: Matthew 8:1-9:34

Nico Riemersma

This article deals with four issues in relation to Matthew 8:1-9:34. (1) The delimitation of the story unity. The story begins in 8:1 and not in 8:2 and ends in 9:34 and not in 9:35, resp. 9:38. (2) The context. I argue for 4:17-11:24, the first main part of the Gospel of Matthew, as the context of 8:1-9:34 (A 4:17 – B 4:18-22 – C 4:23-7:29 + C' 8:1-9:34 – B' 9:35-11:1 – A' 11:2-24). (3) The structure. The arrangement of the story unit is difficult to determine. With some effort a triadic structure can be recognized: A 8:1-17 (three miracles) + B 8:18-22 (following Jesus), C 8:23-9:8 (three miracles) + B' 9:9 (following Jesus) en A' 9:10-34 (three/four miracles). (4) The coherence. Matthew is a narrative unit with a large number of smaller scenes. The main characteristic of the smaller scenes is that they relate a recovery miracle, performed by Jesus, who is moved with compassion, and brings about recovery, by speaking with authority and/or acting with power.

Dit artikel verscheen in: Nico Riemersma & Piet van Midden (red.), *Het Evangelie naar Matteüs* (ACEBT 36), Amsterdam: SHA 2023, 67-78.